

## 2020 – DOSARELE PATRIMONIULUI (LXVI):

**În fond ce face viespea? - hârtie făcută din lințoliile mumiilor?**  
**- meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea! - cui bono?**

**2020**  
**Anul omagial**  
al  
**pastorației**  
**părinților și copiilor**

**Cui folosește?** **Cui bono?**

# Dosarele

## patrimoniului (LXVI)

**Viespile americane**  
**produc o hârtie la fel**  
**de fină ca și a noastră**

**Meșteșugul**  
**„fabricării”**  
**hârtiei și tiparului!**

**La 1573 sibienii**  
**intenționează să**  
**înființeze și ei**  
**o moară de hârtie**  
**(officina papiria)?**

**René-Antoine**  
**Ferchault de**  
**Réaumur**  
**naturalist**  
**francez**  
1683  
1757

**Moară de hârtie** **S-a păstrat contractul?**

*Ștefan Băthory și*  
*sotia Anna Jagiello*

Astăzi, când mulți tineri nu știu să scrie, trebuie reamintită zicala: „Cui bono?” („Cui folosește?”) interesanta istorie a scrierii, din lucrarea lui Aurel Dîmboiu („De la piatră la hârtie”). Cred că toți tinerii ar trebui să cunoască aceste „amănunte” din istoria omenirii, un episod derulându-se în anii 1855-56, prin transportul în America a zeci de mii de mumii egiptene: «În editorialul ziarului „Daily Standard” din 19 august 1856, putem citi: „Un magnat din Onondaga, adorator al Vulturului de aur (dolar) și nu al Ibisului egiptean, a scos pe piață „hârtie făcută din lințoliile mumiilor” Poate ceva să illustreze mai bine caracterul practic al acestei ere și intensul mercantilism al Americii?». Un calcul al „businessman-ului” american demonstra eficiența: «fiecare mumie egipteană era înfășurată în vreo 15 kg de bandaje de in curat. (...) prețul mediu al cîrpelor de in, cu tot transportul lor pînă în America, ... nu depășea 1,5 cenți pe kilogram, față de 2 pînă la 3 cenți, cîte revenea kilogramul de cîrpe colectate în Statele Unite. În plus mumiile mai conțineau o cantitate apreciabilă de rășini aromatice, între care tămîia ocupa un loc de frunte și asta se putea vinde în biserici, la un preț bun, încît cîrpele reveneau aproape gratuit».

Din procesul de formare al poporului român s-au păstrat urme de scriere pe piatră, cărămizi și ceramică. Traian a immortalizat evenimentul trecerii Dunării -, „Tabula Traiana”-, în stîncă (la Porțile de Fier). De la daci s-au moștenit multe cioburi de ceramică, pe care aceștia scriau. Tăblițele cerate au ajuns să fie folosite odată cu ocuparea Daciei, fiind amintite cele 4 tăblițe celebre (descoperite între 1786-1855, la Roșia Montană - Alburnus Maior), «care conțin mărturii de o

importanță excepțională privitoare la sclavajul din epoca aceea. Ar mai fi chiar de precizat că aceste tăblițe sînt documente unice pentru întregul Imperiu Roman și aduc informații care se pot găsi numai în unele papirusuri descoperite în nisipurile Egiptului. (...) Asupra pergamentului se cade să ne oprim ..., întrucât, timp de secole, a fost materialul pe care s-au scris hrisoavele, actele de proprietate și cărțile religioase pe întreg teritoriul patriei noastre. În Transilvania, pergamentul a fost folosit în exclusivitate pînă la începutul celui de-al doilea sfert al secolului al XIV-lea, cînd își face și hîrtia prima ei apariție. **Între tipurile de pergament folosit se remarcă două, și anume: tipul sudic (de proveniență italiană),** preparat din piele de capră sau oaie și lustruit numai pe partea interioară a pielii, **și tipul nordic (teutonic),** care era prelucrat pe ambele fețe». Cel mai important avantaj al hîrtiei era prețul de achiziție: „în 1395, cu prețul unei singure foi de pergament se puteau cumpăra 25 de coli de hîrtie”, Aurel Dîmboiu considerînd că «**între cele mai frumoase și mai bine albite pergamente se poate situa cel pe care s-a caligrafiat, în anul 1493, Evanghelia lui Ștefan cel Mare (1457-1504),** aflată la Biblioteca națională din München».

Evocăm și episodul revoluționar privind descoperirea materiei prime care să înlocuiască cîrpele, total sau parțial, acestea dovedindu-se insuficiente pentru cerințele foarte mari: «Primul care sugerează folosirea lemnului pentru fabricația hîrtiei a fost cunoscutul naturalist și fizician **René-Antoine Ferchault de Réaumur (1683-1787),** care, studiind viața viespilelor, a observat că specia „*Hymenopterus*” din familia vespidelor își construiește cuibul dintr-un material foarte asemănător cu hîrtia, cu deosebirea că materia primă de la care pleacă o constituie fibrele de lemn. Aceste observații au fost comunicate, de către Réaumur, Academiei Franceze la 15 noiembrie 1719, într-un referat în care el scria: „**Viespile americane produc o hîrtie la fel de fină ca și a noastră;** pentru a o produce, ele extrag fibre din lemnele obișnuite care cresc prin regiunea lor. De la ele putem învăța că hîrtia poate fi făcută din fibrele lemnului, fără folosirea cîrpelor sau bumbacului și pare că ne invită să încercăm dacă n-am putea produce și noi o hîrtie bună și fină, folosind anumite specii de lemn». Concluzia era relativ simplă: «**În fond ce face viespea?** Ea își alege un lemn bine uscat, de preferință scînduri, bătute de vînt și ploaie. Din ele, ea retează cu fălcile cîteva fibre pe care le macină apoi în mandibule, umezindu-le cu o secreție proprie specială, produsă în acest scop. Totul se transformă într-o pastă, identică cu pasta modernă din care se fabrică hîrtia, din care își construiește celulele cuibului. Întrucît secreția viespii e rezistentă la umezeală, și hîrtia fabricată cu ea devine hidrofugă».

În lucrarea acad. Ștefan Pascu – „**Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea**” (1954), există un capitol distinct «**Meșteșugul „fabricării” hîrtiei și al tiparului**». Autorul explică modul de apariție a morilor de hîrtie organizate sub forma manufacturilor și diferența față de atelierele meșteșugarilor, analizînd și contextul european al tehnologiei: «În Europa producția de hîrtie apare în sec. al XII-lea, iar în sec. al XIII-lea și la începutul celui următor începe să se folosească în producția hîrtiei moara de măcinat cîrpe. **Cea dintîi „moară” de hîrtie (*officina chartacea sau mola papyracea*) din Transilvania a luat ființă la Brașov. Ea a fost întemeiată la 1546 de brașovenii Johann Fuxen și Johann Benkner.**

**Aceasta este cea dintîi moară de hîrtie nu numai din Transilvania, dar și din întreg sud-estul european.** Moara de hîrtie dela Brașov era condusă de polonezul Johann Fröh. Forța de

muncă în această moară era furnizată de câțiva lucrători calificați aduși din Polonia și de unii țărani din împrejurimile Brașovului sau chiar din oraș. Materia primă întrebuințată erau cîrpele. „**Moara**” de hîrtie dela Brașov producea cantități însemnate de hîrtie, încît o parte din produse era destinată pentru acoperirea nevoilor Țării Romîne. Scopul comercial al acestei întreprinderi rezultă și din faptul că încă din momentul fabricației pe o parte a produselor se imprima stema celor două Țări Romîne, ceea ce însemna că de la început o parte a producției era destinată exportului. **La 1573 sibienii intenționau să înființeze și ei o moară de hîrtie (officina papiria).**

Ei obțin, în acest scop, aprobarea principelui Ștefan Báthory, care le acordă totodată și privilegiul de a-și desface produsele oriunde în țară „**spre binele obștesc**” (n.a.: Báthory István, I, pag. 243; autorul făcea trimitere la *Corespondența lui Șt. Báthory principele Transilvaniei și regele Poloniei*, edit. de A.Veress, vol. I. Cluj, 1944). Ni s-a păstrat contractul, deosebit de important, al conducătorului acestei mori de hîrtie (*papier mill*) a orașului Sibiu. Acesta era un german din orașul Riedling, din ducatul Wittenberg și se chema Gheorghe Berger. **Moara era construită pe hotarul satului Tălmaciu, pe valea Sadului.** Construirea morii necesita suma de 1223 florini și 63 dinari. Gheorghe Berger se obliga să dea orașului Sibiu hîrtie de scris, hîrtie pentru tipar și altă hîrtie de calitate inferioară (*auschuss*). Deci **moara de hîrtie a orașului Sibiu putea produce mai multe calități de hîrtie**, cece dovedește o tehnică destul de înaintată. Hîrtia de scris se obligă să o dea cu prețul de 10 fl. balotul (*ballen*), un balot avînd 10 risuri (*Riess*), un ris 20 de cărți sau legături (*buch*) și o carte 2,5 coli; hîrtia de tipar trebuia să o vîndă orașului Sibiu la preț mai redus, 9 fl. valul sau balotul, iar hîrtia inferioară cu 8 fl. valul sau balotul. **Orașul Sibiu se obliga să plătească lui Gheorghe Berger jumătate din costul hîrtiei livrate, iar restul se reținea pînă la amortizarea sumei cheltuite pentru construirea morii».**

(va urma)

**Marius HALMAGHI**

**Sursa online:**

**<https://www.tribuna.ro/stiri/cultura/2020-dosarele-patrimoniului-lxvi-in-fond-ce-face-viespea-hartie-facuta-din-lintoliile-mumiilor-mestesugurile-din-transilvania-pina-in-secolul-al-xvi-lea-cui-bono-155144.html>**



**În: Tribuna, 13 noiembrie 2020**